

ФІЛОСОФСЬКА СКАРБНИЦЯ

Валерія Нічик

●

ФІЛОСОФІЯ ЯК МУЗИКА

Починаючи від XVII ст., звичним явищем духовного процесу в Україні стає кобзарство, котре шанувалось, зокрема, на Чернігвщині і у XIX ст. Глибоко філософські твори, написані Л. Барановичем та його творчим оточенням, кобзарі перекладали на музику, доносили до широкого народного загалу. Проте не всім філософським віршам українських мислителів поталанило у рівній мірі. Тривалий час не було музики до текстів Григорія Сковороди «Сад Божественних пісень». Тільки упродовж останніх двадцяти років самодіяльний композитор Петро Приступов зміг надати філософським думкам Г. Сковороди музичну основу. Сприяло цьому співробітництво з Інститутом філософії НАН України.

Музична та поетична творчість П. Приступова відома інтелігенції, починаючи від 70-х рр. Впливи «шістдесятників» обминули його, хоч було захоплення творами Булата Окуджави. Першими поетами, на чії вірші були складені пісні, стали Борис Пастернак і Фредерико Гарсія Лорка. Тепер у доробку композитора чимало пісень на вірші Ліни Костенко, Ганни Чубач, Миколи Руденка та інших. «Коли у 1973 р. мені до рук потрапив двотомник творів Григорія Сковороди, — розповідає композитор, — то, познайомившись із його віршами, я швидко зрозумів, що це справжні шедеври, вишукані, наповнені філософською глибиною, які несуть у собі великий потенціал просвітненої духовності. З тих пір вже близько двадцяти чотирьох років, не ставлячи перед собою якоїсь спеціальної мети, складаю пісні на вірші Григорія Сковороди».

«Сад Божественних пісень» — це 30 віршованих текстів без назв, але з авторською нумерацією. За змістом їх можна поділити на канти — пісні ліричного, соціального змісту — і псалми — пісні духовні з персоналіями та сюжетами із Священного писання. Це інтонаційне розмаїття і визначило творчий підхід композитора до музики, яка, врешті-решт, отримала риси цих давно вже не існуючих музичних жанрів.

На сьогодні робота над «Садом...» вже практично завершена. З виконанням цих пісень Петро Приступов побував майже в усіх сквородинівських місцях України та Росії. Вони лунали на фестивалях авторської пісні і отримали високу оцінку слухачів, принісши автору музики звання лауреата двох фестивалів. Аж до початку 1994 р. ці пісні виконувалися в оригінальному звучанні української книжної мови XVIII ст. Та все ж композитор-виконавець відчув, що дежкі малозрозумілі місця у текстах заважають слухачам слідкувати за плином думки великого поета і мислителя. Тоді й прийшло рішення перекласти тексти пісень сучасною українською мовою.

От що говорить про це сам Петро Приступов: «Як перекладачеві, мені дуже допомагало те, що я добре знав їх першоджерельний вигляд, а ритмічна організація рядків була зафіксована у музиці. І саме, як колись музика, почали приходити до мене окремі слова та цілі речення сучасною українською мовою, що були тотожні за думкою віршам, написаним давньою мовою. Переклади щось змінили і у самому виконанні (пісні стали теплішими, з'явилися нові акценти), а Пісню 10-у («Всякому городу нрав і права») я ніби сам почув уперше».

Варто ще розповісти про інструмент, грою на якому супроводжує спів автор-виконавець. Цей інструмент — семиструнна кобза майстра Миколи Прокопенка, який у свій час провів ґрунтовне історико-культурологічне дослідження, щоб визначити зовнішній вигляд, розміри та музичний стрій інструмента. «На моє щастя, — згадує Петро Приступов, — у 1983 р., коли я до нього звернувся, Микола Антонович був перевантажений роботою і запропонував попрацювати у нього підмайстром. Я бачив, як починалася моя кобза, як різалася, пласталася, клеїлася деревина. Кобза стояла, як маленький корабель на стапелі, доки не було поставлено деки. Я власноручно вирізав головку грифа із великого масиву деревини, а щодо лакування та полірування кобзи—тут вже не один піт з мене зійшов...»

Але Микола Антонович був не перший, хто зустрівся Петру на «Сковородинській стежині», на яку він ступив ще у 1973 р. Вірно кажуть мудрі люди — коли йдеш шляхом, на який поставила тебе доля, матимеш зустрічі з ким треба і саме у необхідний час.

Так на самому початку після перших років самостійної праці, років звикання до архаїчної мови Сковороди, після перших пісень на вірші «Саду...», цей шлях привів починаючого композитора до Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, де започаткувалося тепле і зацікавлене спілкування з науковцями. Доктор літературознавства Олекса Мишанич, який був на тоді вченим секретарем інституту, лише почувши від Петра Приступова, просто «людини з вулиці», що той склав кілька пісень на вірші Сковороди, запросив його на найближче засідання відділу давньої української літератури. На засідання Петро Приступов прийшов із гітарою (до кобзи було ще довгих десять років).

Уважно прислухалися поважні науковці до музичної інтерпретації добре знайомих їм текстів, і, варто сказати, мелодії одразу ж були прийняті як такі, що повністю відповідають поетичному стилю Григорія Сковороди, але було зроблено зауваження щодо вимови. Тоді і було запропоновано самодіяльному композитору більш детально ознайомитися з давньою мовою, вивчити вимову та орфографію, і він з радістю на це погодився. «Більш як півроку, — зазначає Петро Приступов, — і я працював з чудовими людьми, до кінця відданими своїй науці, та найбільшу шану я складаю світлій пам'яті Володимира Кречотня, який ніби у школі давав мені завдання, а потім їх перевіряв, виправляючи і коментуючи помилки. І врешті-решт ця робота принесла свої плоди— з'явилося ще вісім пісень, і на той час їх вже стало дванадцять».

Крім того, Сковородинський цикл пісень Петра Приступова пройшов найвищу, так би мовити, атестаційну комісію, коли його прослухали науковці Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. Ось кілька фрагментів з протоколу засідання Відділу музикознавства: «Вокальні твори П. Г. Приступова, які автор виконує у супроводі кобзи, становлять значний художній інтерес... Автор музики з тонким відчуттям змісту, особливостями форми і стилю інтерпретує поетичну класику XVIII ст. Його інтонаційному висловлюванню властиві свіжість і оригінальність музичного мислення. У невеликій пісенній формі, яку автор добре відчуває, органічно поєднується канто-

вість, ритмо-інтонації пісні-романсу, епічні елементи думного походження».

Такий висновок провідних фахівців-фольклористів відбавив талановитого автора-виконавця, проте перші спроби вийти у світ на радіо або в інших засобах масової інформації були невдалими. Та прийшов час, і до автора унікального циклу пісень звернулися співробітники літературно-музичної редакції українського радіо з пропозицією записати пісні у фонди радіо. І знову нібито нездоланною стіною постало питання про акомпануючий інструмент, який би більше підходив до цих дивовижних пісень, ніж шестиструнна гітара. Та саме оця проблема і привела Петра Приступова до щасливої зустрічі із кобзою майстра М. А. Прокопенка. Навесні 1996 р. автор своїм коштом видав аудіоальбом із записами «Саду Божественних пісень». Тепер Петро Приступов має чимало запрошень на радіо, телебачення. Дуже полюбає прямий ефір, каже, що безпосереднє спілкування із слухачами виявило чималу зацікавленість української спільноти в ознайомленні із філософською думкою Григорія Сковороди.

Петро Приступов періодично прослуховується в Інституті філософії НАНУ. Це вже стало доброю традицією, що самодіяльний філософ приносить сюди свій черговий урожай на Сковородинській ниві, і що першими ці твори прослуховують філософи, які можуть дати і слушну пораду, і нові поетичні тексти порекомендувати. І, звичайно ж, починаючи з середини 80-х рр., Петро Приступов спочатку бажаний гість, а потім і повноправний учасник Наукових Сковородинських читань, організованих Інститутами філософії та літератури НАН України у містах Переяславі-Хмельницькому та Харкові, які відбуваються щодва роки. Торік пройшли вже сьомі читання.

Остання приємна новина така — нещодавно Міністерство освіти України надало музичним композиціям Петра Приступова на вірші Сковороди статусу навчального посібника до освітніх дисциплін «Українська та зарубіжна культура», «Історія України», «Українська література», «Релігієзнавство», «Музичне виховання», «Етика», «Естетика».

Отже, пісні, які майже два століття чекали своєї музики, придуть тепер і до української школи, а це значить, до всієї української спільноти. Але ці пісні відомі і за межами України. Вони звучали у авторському виконанні у Польщі, а в Америці та Канаді знають їх по звукозаписам. Принагідно слід відзначити, що П. Приступова обрано постійним членом управи Україно-Американсько-Канадського Історико-філософського товариства Григорія Сковороди.

